

Sanomalehtien kielenkäytöstä

Meidän aikamme sanomalehti on suuri ja monipuolinen. Paitsi valtiollisista asioista se kertoo kirjallisuudesta, taiteen, tieteen ja tekniikan saavutuksista, liike- ja talouselämän tapahtumista, urheilusta ym. Laajasti ymmärrettynä sanomalehdistöön kuuluvat myös aikakauskirjat, kuva- ja pilalehdet. Sanomalehdistön yhteiskunnallinen merkitys on tavattoman suuri. Samalla siitä on kehittynyt tärkeä kasvatuksellinen tekijä, sillä nykyajan ihminen oppii varhaisesta lapsuudestaan lähtien hakemaan lehdistä tietoja ja huvia, eikä sovi unohtaa, että laajat piirit saavat miltei kaiken henkisen ravintonsa niistä. Nämä tosiasiat asettavat sanomalehtien toimittajille suuret vaatimukset.

Väline, jonka avulla lehtien henkinen sisältö lukijoille tarjotaan, on kieli. Sen tulisi olla mahdollisimman moitteetonta, jotta sisältö ei kärsisi muodon kehnoudesta. Itses-

tään selvää on myös, että sanomalehdistö on mahtava ase hyvän kielenkäytön edistäjänä tai — valitettavasti — ihmisten kielitajun turmelijana. Usein sanomalehtiä moititaan huonosta kielenkäytöstä. Esiintyy sanontaa, joka tuntuu häiritsevän epäselvältä ja kielitunnetta loukkaavalta, mikä on merkinä siitä, että ollaan tekemisissä kielivirheen tai kielivirheeseen verrattavan tyylihäiräyksen kanssa. Olen muutaman viikon aikana seurannut eräiden lehtien kielenkäyttöä ja poiminut esimerkkejä semmoisista kielenkäyttöseikoista, jotka nykyään ikävällä tavalla herättävät lukijan huomiota ja joihin toivoisi parannusta.

Alkajaisiksi minun on kuitenkin ilomielin tunnustettava, että ainakin suurimpien lehtiemme kielenkäyttö on sentään sellaista, että hätkähdyttävän pahojen rikkeiden löytäminen ei ole aivan helppoa. Johtavat kirjoitukset sekä eri alojen asiantunti-

jain artikkelit ovat yleensä huolellisesti laadittuja ja kieliasultaankin lähes moitteettomia. Mutta ns. suuren yleisön kannalta tärkeämmän ja varmaankin paljon luetumman osan lehteä muodostavat sekä kotimaan että ulkomaiden uutiset, joiden kielestä ei voi antaa läheskään yhtä hyvää arvosanaa. Tähän on monta syytä, joista tärkein lienee sanomalehtityötä alituisesti vainoava kiire. Ulkomaiden uutiset välittää Suomen Tietotoimisto, joka niiden käännokestäkin yleensä vastaa. Jonkin verran lehdet kyllä suorittavat käännoistyötä itsekin. Kielivirheiden metsästäjälle ovat juuri käännoiset hyviä riistamaita, kuten tiedetään. Tämä johtuu siitä, että kielet eroavat toisistaan sekä lauserakenteensa että ns. sisäisen kielimuotonsa puolesta. Sanatarkka kääntäminen, johon kiireessä turvaudutaan, ei onnistu; tuloksena on epäaito ja hämärä sanonta. Mutta tätä tietä kieleen tunkeutuvilla muukalaisuuksilla on erinomainen kyky pesiä muuhunkin kielenkäyttöön häiritsevällä tavalla.

Pahimpia kompastuskiviä näyttävät olevan vieraiden kielten näppäret prepositio- ja postpositioattribuutit, joita ei voi sellaisinaan suomeen kääntää. Mikäli näin yritetään tehdä, syntyy paikallissija-, adverbi- ja postpositioattribuutteja, jotka ovat selvästi ristiriidassa kielemme omien ilmaisukeinojen kanssa. On sen vuoksi parasta korvata ne yhdyssanoilla, adjektiivi tai substantiiviattribuuteilla, sivulauseilla, irrallisella nominatiivilla tai partitiivilla. Muutamia esimerkkiä:

Malenkov keskusteli *Molotovin kanssa vasemmalla ja Berian kanssa oikealla puolellaan.* (US 16. 3. 53.)

Tarkoituksena on kai sentään ollut

sanoa, että M. keskusteli vasemmalla puolellaan olevan Molotovin ja oikealla puolellaan olevan Berian kanssa.

»Naisten maailman» tämän vuoden ensimmäisestä numerosta:

Ellei Martti olisi halunnut opiskella *työnsä ohella matkatoimistossa*, he olisivat voineet jäädä omaan kaupunkiinsa.

Ajatus on heittänyt kuperkeikkaa, mutta lausetta ei ole helppo korjatakaan. Ehdotan esim.: Ellei Martti olisi matkatoimistossa työskentelynsä ohella halunnut opiskella...

Maaliskuun 3. päivän lehdissä oli kaunis ilmoitus, jossa oli mm. lause:

»Totisesti — meistäkin tulee *nainen Roomassa!*» Kirjoittaja ei kylläkään tarkoittanut, että hänen pitäisi matkustaa Roomaan puhjetaksensa siellä naiseksi, vaan että hänestä tulee näkemänsä roomattaren veroinen heti, kun hän on hankkinut täältä Helsingistä yllensä samanlaisen »tuhkanvaalean» kävelypuvun kuin tuolla roomattarella oli ollut.

Esimerkkejä tämääntapaisesta kielenkäytöstä vilisee niin suurissa kuin pienissäkin ilmoituksissa, ja ne kuuluvat olennaisena piirteenä ns. myymäläkieleen. Esim.: »Tyylikkäättä tafti- ja villalenginettä boherolla tai ilman. Kauniissa väreissä.» (US 28. 2. 53.) Tällaiset ilmaukset »saataavissa hyvillä kankailla», »boherolla tai ilman», »kauniissa väreissä», »kamera 2-objektiivilla», »liikehuone hyvällä asunnolla» jne. ovat ilmiömäisen sitkeähenkisiä, sillä niitä vastaan on käyty kiivasta sotaa esim. Viritäjässä jo vuodesta 1897 (s. 109) lähtien. Asia ei ole parantunut siitäkään, että adessiivi-ilmaus on yritetty korvata komitatiivi- tai instruktiivi-ilmauksella. Esim. »Tarpeen vaatiessa on Teillä siellä kuitenkin

2-hengen loistovuode, ruhtinaallinen lepohuone maailmankuuluine jousitusjärjestelmineen.» (Parempi olisi käyttää sivulausetta »— — jossa on m. j.») — »Tunnettu suurpliseeramo aloittaa jälleen toimintansa, valmistaen kaikista kangaslaaduista monenlaisine eri malleineen mitä ihastuttavimpia pliseerauksia . . .» (HS 27. 2. 53.) Paremmin: . . . monenlaisista kankaista . . . Tässä ilmoituksessa on lisäksi väärin muodostettu tekopaikan nimi *suurpliseeramo*, jonka pitäisi pliseerata-verbistä johdettuna kuulua *suurpliseeraamo*, niin kuin esim. höylätä -verbistä saadaan höyläämö ja korjata -verbistä korjaamo.

On siis syytä parannuksen aikaansaamiseksi vakavasti tutkia, miten suomalainen ilmaisee samat asiat ilman vieraiden esikuvien kahletta. Kynäkäyttäjien olisi hyödyllistä yrittää kerätä sanavarastoonsa myös supisuomalaisia ilmauksia, ns. fennismejä, joilla tarpeen tullen voisi sanontaansa elävöittää.

Lehtien otsikoinnista on löydetävissä yhtä ja toista keskustelun aiheita. Tässä yhteydessä sanon vain ohimennen, että valtavasta koostaan huolimatta nykyiset rubriikit monesti ovat vähän sanovia, epäselviä ja monitulkintaisia, jopa joskus harhaan johtavia. Pieni esimerkki Helsingin Sanomista:

»Suurelle perheelle jäi vain ylläolevat vaatteet» (13. 3. 53).

Seuraava taas on tavallinen esimerkki tavallisesta latteasta sanonnasta:

»Kappalaisen ehdotus palkkariidassa jätetty.» (US 5. 3. 53)

Joskus sentään tapaa raikkaan suomalaisenkin ilmauksen, kuten esim. seuraavassa otsikossa:

PERNARUTTOA PUDASJÄRVELLÄ

Lehmää nylkenyt isäntä kuolemankielissä. (HS 4. 3. 53)

Näin on onnistuneesti vältetty tavanomaiseksi tullut »sairastuminen vaikeasti». Joskus taas repäisevän sanonnan tavoittelussa saatetaan mennä tyylilliseen mauttomuuteen sekä otsikossa että kuvatekstissä, joka varsinkin aikakauslehdissä on tärkeä tekstin osa. Näin kertoo esim. Uuden Kuvalehden n:ossa 9/1953 s. 22 oleva kuvateksti:

»Keittiön vieressä on viihtyisiä ruokailuhuone — vain jonkun metrin päässä navetasta, mutta siitä ei tunnu niin haisun haisua.»

Tyyli- ja makukysymyksistä lienee turha kiistellä. Lehdet ovat sitä paitsi kovin erilaisia, ja kirjoituksen sävy riippuu suuresti siitä, minkälaiselle lukijakunnalle lehti on tarkoitettu. Sen verran kuitenkin voi sanoa, että sanomalehtikielessäkään ei sovi eri tyylilajeja sekoittaa toisiinsa. Arvokkaassa tai muuten asiallisessa esityksessä ei voi käyttää esim. arkikielen tai slangin ilmauksia tekemättä esitystä koomilliseksi. Muuan maaseutulehti turhasta hamsteroimisesta varoittaessaan otsikoi pääkirjoituksensa näin: *Luu kurkkuun rouva Huhulle*. Nähdessään tällaisen otsikon lukijan on vaikeata käsittää, että on kysymys vakavasta kirjoituksesta, vieläpä pääkirjoituksesta, vaan hän valmistautuu lukemaan pakinaa. Kirjoittaja on halunnut viljellä huumoria, mutta tehnyt sen väärässä paikassa ja väärällä tavalla. Tällaista huumorin tavoittelua tyylillisesti alarvoisin keinoin on nykyään havaittavissa laajalti. Varsinkin pakinoitsijat pyrkivät suosimaan sotilas- ja kaupunkilaisslangin karkeita ilmauk-

sia. Aluksi ne outoudellaan hätkähdyttävät, mutta ei voi olla toteamatta, että usein toistettuina ne vähitellen pilaavat lukijain tyylytajan tai sitten alkavat tympäistä.

Pakinan kirjoittaminen on vaikeata, ja hyvät pakinoitsijat ovatkin tavallisesti synnynnäisiä kykyjä. Mika Waltari on sanonut, että »pakinoitsija edustaa tavallisen ihmisen tervettä järkeä ja huumorintajua». Hän houkuttelee lukijansa nauramaan tai — miksei itkemäänkin. Ilman luontaista lahjakkuutta se ei ole mahdollista. Mutta synnynnäiset pakinoitsijat ovat myös jäljittelemättömiä. Ajatelkaamme esim. Uuden Suomen Ollia, joka omassa lajissaan on huippuluokkaa: suomalaisen sanaleikin mestari, joka ei tarvitse karkeuksia apunaan. Hänen sanaleikkensä ja -käänteensä ovat niin tarttuvia, että koko Suomen kansa tuntee ne ja suuri kynäilijain joukko jäljittelee niitä. Ei kuitenkaan ole suotavaa, että asiallisessa ympäristössä viljellään esim. semmoisia hänen hölmöläispakinoistaan tuttuja ilmauksia kuin *paikkaseutu* ja *ja niin päin pois*, jotka nykyään ovat pyrkimässä normaalikielen aktiiviseen sanavarastoon.

Oman lukunsa ansaitsisi urheilukieli, joka yltiöpäisimmillään on jo mennyt yli ymmärrettävyyden rajan. Tätä ei mielestäni voida puolustaa, vaan on täysi syy taistella sitä vastaan. Kaunis esimerkki siitä, miten urheilustakin voidaan kirjoittaa hyvää ja persoonallista kieltä käyttäen, on Tahkon tyyli. Mutta hän onkin vireästi harrastanut kieliasioita ja hioo aina sanontansa omaperäiseksi ja ilmeikkääksi.

Yllättävän runsaasti lehdistä löytää varsinaisia kielivirheitä, joista esitän muutamia esimerkkejä.

»Ja kuinka uskallettaisikaan seurakunnalle esittää taideteoksia, jotka ovat vastenmielisiä ja loukkaavat sitä, tai yleensä vähääkään saattaa sitä epävarmaksi outoudellaan.» (Kuva n:o 1/53 s. 7.)

Muoto *uskallettaisikaan* sisältää yhden tämän hetken tavallisimmista virheistä. Tarkoitetaan passiivin konditionaalin preesensia, joka tästä verbistä kuuluu *uskallettaisiin*. Pääte on siis *n*-loppuinen *ttaisiin, ttäisiin*, vain passiivin kielto muodot ovat *n*:ttömiä (ei uskallettaisi) samoin kuin akt. kond. prees. yks. 3. persoona (hän uskaltai), joka tässä lähinnä onkin sekaannuksen aiheuttajana. Esimerkkivirkkeen loppukin on käsitämätön.

— — koko kauneuskilpailut *olivat* ikäänkuin *järjestetty* vain — järjestäjille. (Po. oli järjestetty.)

— — iltajuhla sujui *vaivaloisesti* (po. vaivalloisesti). Uusi Kuva-lehti n:o 9—10/52.

— — soitti jonkunlaista (po. jonkinlaista) surumarssia. Sama.

Loppuunmyyty yleisö oli todella *loppuunmyytyjä!* Ylioppilaslehti n:o 8/53.

Omituista yleisöä! Lisäksi yksikössä olevaan subjektiin liittyvän predikatiivin on oltava yksikössä (loppuunmyytyä).

Otsikko: Länsi- *eikä* itärintamalta mitään uutta. (SS 22. 2. 53.) Pelkkä sana *eikä* ei riitä kahteen kieltoon, siihen tarvitaan *ei* — *eikä*. Virhe on nykyään melko tavallinen.

Usein kysytään: pitäisikö taiteilijan solmia avioliitto *tai* ei? (Po. vai.) Kuva n:o 1/53.

— — eihän lähempää tulevan valolähteen tarvitse olla niin *voimakkaan* (po. voimakas) kuin

kauempaa tulevan. Uusi Kuva-lehti n:o 7/52.

— — esiintyjät ovat kaikki *akrobaatteja luistimilla, joita ei huonoinkaan jää peloita.* (Po. . . luis-timilla esiintyviä akrobaatteja, joita . . .) HS 5. 3. 53.

Heidän käytävänsä reunustettiin *tiileillä.* (Po. tiilillä.) Aatami n:o 1/53.

Tiili-sanana taivutus tuottaa nyky-suomalaisille voittamattomia vaikeuksia.

Ei riitä kiittää vain vaikuttavista konserteista. *Riittää mainita* esimerkiksi keväinen Bruckner-esitys sekä . . . (Po. Ei riitä, että kiitetään — —. Riittää, että mainitaan — — —.) Kuva n:o 1/53.

Vuoden päivät sitten sain näyttelijättären *25-vuotisen taiteilijajuhlan* aattona järjestetyssä haastattelutilaisuudessa tietää, että . . . (Po. 25-vuotistaiteilijajuhlan . . .) Kuva 1/53.

Vrt. 30-vuotinen sota!

— — voisimme palauttaa mieleemme muutamia *yleisempiä* (pro *yleisimpiä*) vikojamme. Naisten maailma n:o 9/52.

Adjektiivien vertailuasteiden käytössä erehtyminen on nykyään todella »yleisempiä» vikojamme. Asia on kuitenkin niin tärkeä, että esim. ruotsinkielisten koulujemme suomenkirjoituksissa niistä otetaan yhdeksän virhepistettä.

Esiintymisillään ja varsinkin levytyksillään Bessie Smith ansaitsi suosionsa päivinä suurinkin summia, mutta *taiteilijan tavoin* hänen rahansa hupenivat saman tien. (Kuva n:o 1/53 s. 25.)

Suomen kielen lukusanvoja on syystä moitittu pitkiksi ja vaikeakäyttöisiksi. Suomalaiset osaavat kuitenkin puhuessaan käyttää niitä oikein, mutta toisin on laita kirjoituksessa. On suorastaan hämmästyttävää, miten kirjavaa ja ristiriitaista lukusanojen merkitseminen painetussa sanassa on. Tämän toteamiseksi jälleen muutamia poimintoja:

Niemenen nousu *13sta Anneksi* oli yhdistetyn ainoa yllätys. (US 22. 2. 53, kahden palstan otsikko.)

Näistä *14:sta* miljoonasta . . . (Uusi Kuvalehti n:o 7/52 s. 30.) Ja *16. syyskuuta lähtien* he ovat saattaneet kokoontua siellä (Kuva n:o 1/53 s. 6.)

Ja *26.na* kesäkuuta . . . (Sama kuin ed.)

Liikkeemme avataan jälleen *11:tas heinäkuuta* (US).

Kustaa III:en ajoista . . . (US)

Nämä esimerkit osoittavat, että kirjoittajat eivät ole selvillä siitä, milloin lukusanat on syytä kirjoittaa kirjaimin, milloin numeroin ja miten numeroita käytettäessä on meneteltävä. Ohjeet ovat kuitenkin helposti löydettävissä kaikista äänne- tai oikeinkirjoitusoppaista.

Ordinaalilukujen merkitsemisessä on huomattava, että on kaksi tapaus-ta, joihin saksalaisperäinen piste ordinaalisuuden merkkinä ei vielä ole päässyt tunkeutumaan. Vanhoillinen lakikieli ei näet ole omaksunut sitä päivämäärän eikä pykälän merkin yhteyteen. Tapaukset ovat siksi selviä, että tästä ei katsota olevan häirtä, vaikka pisteen käyttö loogillisuuden kannalta olisikin oikein. Mutta tämä ei suinkaan merkitse sitä, että näin kirjoitettuja ordinaali-

lukuja saisi lukea kardinaalisina, niinkuin valitettavasti usein tapahtuu.

Oikeinkirjoitusseikoista puheen olen mainitsen, että viime vuosina on suositettu kaikkien mittayksiköiden lyhennyksiä kirjoitettavaksi ilman pistettä, mutta että muunlaisissa lyhennyksissä piste yhä on välttämätön. Siis esim. vrk, kpl, pk, mutta ym., jne. Sanomalehdissä yhä vielä kummiteleva litran lyhennys *ltr.* olisi siis kiireimmiten korjattava yksinkertaiseksi *l:*ksi. Huomattakoon myös, että vaikka *vuosi* mittayksikkönä lyhennetään *v:*ksi, niin *vuonna* 1953 on tietysti kirjoitettava *v.* 1953.

En malta olla kajoamatta erääseen viime aikojen oikeinkirjoitusmuotiin, joka tosin ei ole suomalainen keksintö, mutta joka täälläkin on saanut ilmiömäisen suuren kannatuksen. Tarkoitin tilapäislyhennyksiä sekä kirjain- ja tynkäsanaamuotia. Vanhoja tunnettuja lyhennyksiä ovat esim. USA ja meillä semmoiset kuin NMKY, SOK, HOK ja monet muut. Viimeksi mainitusta lyhennyksestä on sitten kehittynyt lyhennyssana *Hokki*, joka on niin suosittu, että ao. liike on antanut ravintoloilleen sellaisia nimiä kuin *Vanha-Hokki*, *Pikku-Hokki*, *Keski-Hokki*. Urheiluyms. järjestöjen nimien lyhennyksiä on lehdissä nykyään niin paljon, että lyhennyssanakirjan tarve alkaa olla huutava. Samalla lyhennyksellä voi sitä paitsi olla useita merkityksiä, esim. *YK* = Yhdistyneet Kansakunnat ja Yhteiskunnallinen korkeakoulu, *SNS* = Suomi — Neuvostoliitto — Seura ja Suomalainen Naisvoimisteluseura, voipa olla vielä muitakin merkityksiä. Tuntuu siltä, että lehtien toimittajien kiireet ovat viime aikoina aivan erikoisesti lisääntyneet, kun mitä tavallisimpiakaan sanoja ei keritä enää kokonaan kirjoittamaan. Lukijan on tuskallista yrittää

tutustua lehtensä sisältöön, kun taivan takaa silmien edessä on outo ja yllättävä ilmaus, joka panee hänen arvaamiskykynsä ja entiset tiedonvähänsä kovalle koetukselle. *Lvv.* on tosin jo niin vanha asia, että sen me kutakuinkin ymmärrämme, samoin ASO, NL ja monet muut, mutta kun suomeen on ilmestynyt entisten automerkkien lisäksi suuret määrät uusia *k-autoja* ja *h-autoja*, jotka lukijan kiusaksi rikeeraavat ensin maanteillä ja sen jälkeen lihavana lehtien otsikoissa, niin vähemmästäkin harmistuu. Vanha hyvä lyhennys *m* ei enää tarkoita vain metriä, sillä sotilaskielessä *m* jo kauan on merkinnyt mallia ja sieltä vähitellen siirtynyt siviilikäyttöönkin. Lisäksi se nykyään merkitsee millojn mitäkin. Näin esim.:

4-h. Chevrolet h-auto m/37—39.
Nähtävänä M-koti Kalevan pihaassa.

Meidän on ilman muuta ymmärrettävä, mitä ovat esim. *mh-tilat*, *e-tarvikkeet* yms. tilapäislyhennykset. Tajuuttava on myös, mistä on kysymys, kun kahden palstan otsikko ilmoittaa, että »Liikevaihtoverokomitealta on pyydetty *s-neuvoston* ehdotuksesta lausuntoa». Kun lehdessä sanotaan, että »*N-liiton* hiihtäjiä kutsuttiin myös *E-tarhaan*», lukija jää kummastelemaan, missä ja mitä ovat A-, B-, C-, D- ja E-tarhat vai — voi ihmettä — tarkoitetaankohan peräti Eläintarhaa. Kaunis kahden palstan otsikko saattaa kertoa näin: »*Ay-liikkeen* historiaa ryhdytään kirjoittamaan». (SS 2. 4. 53.) Lukija tuntee olevansa nerokas ymmärrettyään, että ei ole kysymys rotulehmistä, vaan ammatityhdistysliikkeestä.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen sanomalehtikieleen on saatu myös joukko uudentyypisiä paikanimiä, jotka hallitsevat lehtien otsi-

koita. Näitä ovat esim. L-Eurooppa, I-Eurooppa, L-Saksa, I-Saksa, L-Berliini, I-Berliini, P-Suomi, I-Suomi jne. 14. 3. 53 oli Uudessa Suomessa 2 palstan otsikko: »Yhteydet P-Suomeen paranevat». Suomen Sosiaalidemokraatissa 9. 3. 53: »Bornholmille lentänyt MIG-kone K-haminassa.» Samassa lehdessä oli 6. 5. 53 otsikko: »2 lääkäriä kiinni B. Airesin attentaatin johdosta». Jos kehitys tätä menoa jatkuu, niin ennen pitkää suomalaiset kai matkustavat vain T-holmaan, koska Tukholma vanhentuneena jää muodista pois.

Täytyy sanoa, että omatekoisten lyhennysten käyttö on mennyt liian pitkälle silloin, kun niistä on tullut epäselviä ja moniselitteisiä. On lisäksi toinenkin haitta: kirjoittajat eivät läheskään aina ole selvillä tämmöisten lyhennysten taivutus- ja oikeinkirjoituksesta, ja seurauksena on yhä pahempi kirjavuus. Outoja ovat kiellessämme myös monet tynkä- eli tyypistesanat, joita on sepitetty tyypistämällä mielivaltaisesti sanoja ja sanoasia. On ymmärrettävää, että varsinkin liike-elämässä pitkien nimien lyhentäminen on tarpeellista, ja tätä tietä on esim. ruotsin kieleen luotu muutamia laatuunkäypä yleisnimiäkin. Meiltä mainitsen hauskana ja mukavana esimerkkinä kaikille tutun nimen *Tampella*, joka on lyhenne Tampereen Pellava- ja Rauta-Teollisuus Osake-Yhtiöstä. Mutta kun esim. Helsingin Konetehdas valitsee lyhennysnimeksensä asun *Heko*, josta on käytettävä astevaihtelun kannalta huonoa taivutusta Hekon jne., on keksitty nimi, joka on suomalaista kielitajua loukkaava. Tämä on sinänsä asia, jolle lehdistö ei voi mitään, mutta tämä johtaa kielen kehittymistä huonoon suuntaan semmoisillakin aloilla, joilla valvutu-neella lehdistöllä on hyvät mahdolli-

suudet vaikuttaa tervehdyttävästi. Mainitsen esimerkin: Uudellamaalla toimii osuuskauppa, jonka nimi on *Keko*. Nimi on hauska ja sana kaikille tuttu esim. yhteydestä muurahaiskeko. Luulen, että kaikki myös taivuttavat sanan muurahaiskeko aivan oikein käyttäen tarpeen vaatiessa heikkoasteisia *k*:ttomia muotoja, esim. muurahaiskeosta, *-keossa*. Mutta kun on puhe tuosta osuuskaupasta, niin samat henkilöt, jotka juuri ovat puhuneet muurahaiskeosta, sanovatkin lähtevänsä ostamaan tavaraa *Kekosta* tai *Kekon* kaupasta. Näin siis käsitetään, että erisnimi Keko on ikään kuin irtautunut *keko*-sanan varsinaisesta paradigmasta, saanut joitakin erivapauksia ja lähtenyt uusien Hekotyypisten nousukasystäviensä kanssa yltiöpäisille seikkailuretkille suomen kielen taivutusmuotojen aarnioihin.

Tämä ilmiö on samalla heijastusta paljon laajemmasta nimien taivutuksen alalla nykyään vallitsevasta sekaannuksesta. Suomalaiset eivät enää osaa taivuttaa omia sukunimiänsä. Harva se päivä kysytään Kielitoimistostakin, miten taipuvat sellaiset sukunimet kuin Hako, Korte, Kunnas, Repo, Ryti, Rätty, Sane jne. Ja kun vastaus kuuluu: Haon, Kortteen, Kunnaan t. Kunnaksen, Revon, Rydin, Rädyn, Saneen, niin tiedustelija laukaisee kiivaasti uuden kysymyksen: miksi sitten sanotaan Lempi: Lempin, Onni: Onnin eikä Lemmen ja Onnen. Asian laita on niin, että kieli on oikukas ja epäloogillinen. Voimme todeta, että etunimien valtaosa — sekä omaperäiset nimet että vanhat lainat — taipuu normaaliin tapaan astevaihtelua noudattaen (Seppo: Sepon, Ilkka: Ilkan, Martta: Martan jne.), mutta että omakielisillä etunimillä, joiden merkitysisällisyys on vielä läpinäkyvän selvä, on taipumus kangistua yksi-

vartaloisiksi, koska tuota sanan merkitystä ei tahdota tähdentää. Poikkeuksena ovat semmoiset uudehkot nimet kuin Satu, Säde ja Marjut, jotka taipuvat Sadun, Säteen ja Marjuen (ei Marjutin). Sukunimet taas taipuvat samoin kuin vastaavat yleisnimet, esim. Lahti : Lahden (eihän kukaan sano Lahtin), Niemi : Niemen (ei Niemin), Nieminen : Niemisen (ei Nieminenin), Hiillos : Hiilloksen (ei Hiillosen t. Hiillosin), Kunnas : Kunnan t. Kunnaksen (-as -loppuisilla nimillä on taipumus siirtyä ks:lliseen taivutukseen). Samoin siis taipuvat normaaliin tapaan semmoisetkin nimet, joiden alkuperäistä merkitystä varsinkin nykyaikaiset kaupunkilaiset eivät enää ymmärrä, kuten Haon, Rädyn, Rydin jne. Tästä on vain harvoja poikkeuksia: er-loppuiset sukunimet Auer, Manner ja Tanner. Ne on totuttu taivuttamaan Auerin, Mannerin, Tannerin eikä Auteren, Manteren, Tanteren, jotka olisivat äänneilalliset muodot.

Tässä yhteydessä huomautan myös, että paikannimien taivutuksessa pidetään ylimpänä ohjeena ao. paikkakunnan omaa taivutustapaa, mitä ei kuitenkaan ole aivan helppo tietää, eipä edes saada selville. Erinomainen apu on ollut siitä kuntiemme suomenkielisten nimien luettelosta, joka maist. Eino Leskisen laatimana on julkaistu Virittäjässä 1946 s. 498—. Myös prof. Lauri Kettunen on liittännyt nämä kuntien nimet v. 1949 ilmestyneen oppaansa ohjesanastoon. Paikannimien taivutuksessa on sitä paitsi ristiriitaisuutta: sanotaan esim. Pyhäjärvellä, Pyhäjoella, Pyhäselässä, mutta Pyhässäranassa, Isossakyrössä, Vähässäkyrössä, Uudessakaupungissa, Uudellamaalla, Vanhassakylässä jne. Viime aikoina muuttamat lehdet ovat yrittäneet väkipakolla saattaa käytäntöön taivutus-

tyypin Isokyrössä, Vähäkyrössä, mutta sellainen ei ole puollettavissa, koska se olisi varsin syvälletuntuva muutos ja sotisi vuosisatoja vallinnutta perinnettä vastaan.

Tässä esittämäni eri lehdistä poiimitut hajanaiset virhe-esimerkit osoittanevat jo, että sanomalehtikielessä todellakin on yhä vielä parantamisen varaa. Mutta onko siihen mahdollisuuksia? Sanomalehtityö on monivaiheista, ja varsinkin päivälehtien toimitustyö joudutaan suorittamaan erikoislaatuissa olosuhteissa, levottomassa ympäristössä, ainaisen kiireen ja jännityksen vallassa. Tämä koskee ennen kaikkea lehtien uutisainesta, mutta ei toki sentään koko sisällystä, joten kiirettäkään ei voi kaikessa käyttää puolustuksena. En näe asian auttamiseksi juuri muuta keinoa kuin toimittajien kielitaidon kohottamisen. Räätäli, puuseppä, maanviljelijä, jokainen ammattimies pitää huolen siitä, että hänen työvälineensä ovat terävät ja kaikkiin puolin kunnossa, sillä muuten työ ei luista eikä tulos ole kunnollinen. Toimittajan työväline on kieli. Hänen tulisi tarkoin tuntea sen ominaisuudet ja mahdollisuudet. Hänen tulisi tätä välinettänsä myös hoitaa ja kehittää sitä yhä ilmaisukykyisemmäksi ja ajanmukaisemmaksi, ettei se hänen huolimattomuutensa vuoksi pääsisi tylsistymään ja kulumaan latteaksi. On pyrittävä ennen kaikkea hankkimaan hyviä kielenkäyttötottumuksia, jotka eivät kiireessäkään petä.

Ilmoitukset, joissa yleensä pahimmat kielivirheet rehottavat, ovat aivan oma lukunsa. Lehti katsoo, että ilmoittaja on ostanut ilmoituksensa verran palstatilaa ja saa sen omalla vastuullaan käyttää haluamallansa tavalla. Sen vuoksi ilmoitusteksteihin ei juuri puututa. Tämä seikka vaatisi

mielestäni kuitenkin korjausta, koska ilmoitukset ovat olennainen ja ahkerasti tutkittu osa lehteä ja koska niiden taso tavallisen lukijan silmissä ehdottomasti kuvastaa myös koko lehden taso. Ja kun on liian optimistista kuvitella, että kaikki ilmoittajat joskus oppisivat käyttämään vain hyvää kieltä, olisi toivottavaa, että lehdet sittenkin muuttaisivat suhtautumistapaansa ja nykyistä paljon enemmän valvoisivat ilmoitustenkin kieliasua. Siitä koituisi hyö-

tyä sekä ilmoittajille että lehdistölle, mutta varsinkin äidinkielelle.

Suuret ilmoittajat käyttävät nykyään mainostoimistojen apua, ja monissa liikelaitoksissa on omat mainostoimittajansa. Samat sanat, jotka äsken kohdistin sanomalehtien toimittajille, tahtoisin kohdistaa myös mainostoimittajille, jotka omalla paikallaan suorittavat arvokasta ja erittäin vaativaa työtä. Se edellyttää paitsi ehtymätöntä mielikuvitusta myös kielten ilmaisukeinojen hallintaa.

PAULA VUORELA